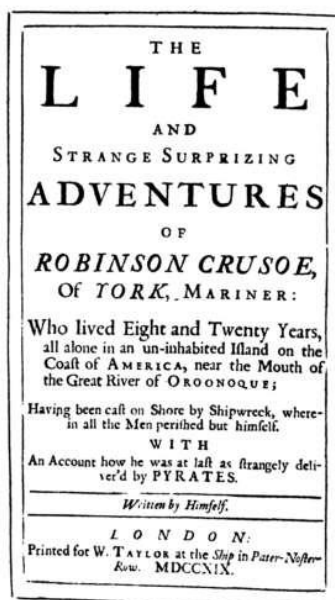

1.2. A politikai közösség szerveződése és az igazságosság

Az ember közösségi lény. Próbáljuk meg megérteni, miként szerveződik az ember közösségbe, és milyen törvényszerűségek alakulnak ki e folyamat során!

A közösség spontán szerveződése

Amikor emberek hajótörést szenvednek és egy lakatlan szigeten találják magukat, akkor a társadalmi szerveződés – amely még a hajó fedélzetén is érvényben van – felbomlik, és szükségképpen egy új közösség szerveződik. Minden hajótörés-történet arról szól, miként tudják a hajótöröttek az életben maradás feltételeit biztosítani a természetben. Robinson

Robinson Crusoe ábrázolása Dufoe művének első kiadásában

Crusoe (D. Dufoe, 1719) minden tevékenységét a *conatus* szabja meg. Ő azonban egyedül él a szigeten (Péntek megmentéséig), és így nem jöhet létre közösség. Azok a történetek, ahol többen szenvednek hajótörést (Golding: *A legyek ura*, Verne: *Kétévi vakáció*, *Lost - Eltűntek*) arról szólnak, miként jön létre emberi közösség.

Az emberek ilyen esetekben a túlélés érdekében összefognak, és ésszerű módon elkezdik megszervezni a közös életet. A közös cél nem kétséges: mindaddig **életben maradni**, amíg vissza nem térhetnek a civilizált világba. Kérdés: mit kell tenni ennek érdekében, és a közösségalkotás folyamata milyen jelenségekkel jár együtt?

Munkamegosztás

A közösség létrejötte szükségessé teszi a **munkamegosztást**. Mivel az életfeltételek leghatékonyabb biztosítása a cél, ezért az a legésszerűbb, ha az elvégzendő feladatokat felosztják egymás között. A legfontosabb feladatok az ivóvíz, az élelem biztosítása, a biztonság, azaz az otthon kialakítása és védelme, a terület felfedezése. A munkamegosztás

személyre szabott feladatokat jelent, amelyet kinek-kinek el kell végeznie. Fontos kérdés, hogy miként osztja ki a közösség a feladatokat, és miként ellenőrzi elvégzésüket. Ennek során létrejönnek **szabályok** a közösségben, valamint felmerül a **vezetés** kérdése.

Szabályok, normák

Nincsen közösség szabályok nélkül. Az együttéléshez ugyanis szabályok szükségesek. Már a munka elosztása és ellenőrzése is feltételez szabályokat. A közösség életében ugyanakkor újabb és újabb szabályozási igények merülnek fel. A szabályok célja, hogy összehangolja a közösség tagjainak munkáját és életét. Ha e szabályokat a közösség elfogadja, akkor **normává** emelkednek. A **norma** két dolgot jelent: (1) a **jó és a rossz cselekvés közötti különbség** tételezését, (2) a **szabályok betartásának köteleességét**.

Egy szabály azáltal lesz normává, hogy a közösség **kötelezővé teszi** annak betartását. Hogyan tud egy közösség kötelezővé tenni egy szabályt? Nyilvánvalóan saját hatalma révén. Korábban tisztáztuk, hogy a közösség kialakulása során elkerülhetetlenül létrejön a tagok egyéni hatalmából egy olyan **közösségi hatalom**, amely **túlerőt** képez minden egyes tag hatalmához képest. A közösség e hatalom segítségével tudja a **szabályokat normává emelni**. Ha valaki megszegi a szabályokat, nem tartja magát a normához, akkor a közösség **szankcióval**, büntetéssel sújthatja, aminek legegyszerűbb módja a kiközösítés.

A legyek ura című film egy jelenete

A hatalom

A közösségi hatalom kialakulásával megjelenik a **közakarát**, azaz a közösség akarata. A közösség szerveződése során a közösségen belül **hierarchikus**, azaz **alá-fölérendeltségi viszonyok** alakulnak ki. Ha gyerekközösségről van szó, akkor az idősebbeknek több hatalom jut, mint a fiatalabbaknak, stb. A kérdés az, ki legyen a közösség **vezetője**, azaz kire bízva rá a közösség saját hatalmát. Vezetőre vagy vezetőkre azért van szükség, hogy a közös életet a lehető legegyszerűbben lehessen megszervezni. A vezetőknél mindig nagyobb a hatalmuk, mint a vezetetteknek, és ők a közösség hatalmának birtokosai.

A hatalom tehát hierarchikus viszonyokat vezet be a közösségbe. A közösség dönthet úgy, hogy ragaszkodik tagjai egyenlőségéhez. Ez esetben közösen kell döntéseket hozniuk a közös tevékenységekre, a közösségi szabályokra, és az elosztási elvekre vonatkozóan. Ennek legegyszerűbb módja a szavazás, ahol a többség dönt. Lehetséges, hogy a közösség egy kisebb csoportra bízta a vezetést, valamilyen megkülönböztető elvek szerint (pl. vének tanácsa), de az is lehet, hogy egyetlen embert választ ki vezetőnek. A közösség akkor működik jól, ha a hatalma struktúra és döntési mechanizmus az leghatékonyabban szolgálja a közösség eredeti célját: az életkörülmények legjobb biztosítását.

Kötelességek és közös javak

A közösségbe szerveződés további fontos kísérő jelensége a kötelességek és közös javak megjelenése. A kötelességek a munkamegosztáskor keletkeznek (munkavégzés, vadászat, halászat, felderítés, védelem, őrség stb.) A munkamegosztás során megszerzett, megtermelt, vagy létrehozott javak közös javaknak minősülnek. Mind a kötelességek, mind a közös javak megjelenése felveti a szétosztás (disztribúció) problémáját: milyen elvek szerint ossza szét a közösség a kötelességeket és a közös javakat? Ez a probléma vezet el az igazságosság fogalmához és jelenségéhez.

Igazságosság

Az igazságosság fogalma a hatalom és a közjó fogalmai mellett az egyik legfontosabb politikafilozófiai fogalom. Az igazságosság problémájával minden emberi közösség szükségszerűen szembetalálja magát. Az igazságosság legegyszerűbb meghatározása szerint „igazságos megadni kinek-kinek, ami neki jár”. E meghatározás két területen is érvényesíthető: a szétosztás (disztribúció) és az ún. igazságszolgáltatás (kommutativitás) területén.

Az igazságosság elsősorban a szétosztás területén jelentkezik. Ezt hívjuk **disztributív igazságosságnak**. Hogyan igazságos elosztani a közösségben adódó kötelességeket és a közös javakat? Ehhez elveket kell meghatározni, amelyek az **igazságosság elvei** lesznek. Az igazságosság alapja mindig az **emberek közötti egyenlőség**: ha két ember teljesen azonos munkát végzett el, amely teljesen azonos mennyiségű javat termelt meg a közösség számára, akkor ugyanannyi jár nekik e javakból a szétosztás során. Ha valamelyik kevesebbet kap a másiktól, akkor joggal érzi igazságtalannak a szétosztást. A probléma abból adódik, amikor **differenciálni kell a szétosztott javak között**. **Kérdés: hogyan lehet különbségeket bevezetni a szétosztott javakba úgy, hogy ne sértsük meg az igazságosság követelményét?**

Az igazságosság másik területe az **igazságszolgáltatás**. Ez a **kommutatív igazságosság**. Ez esetben a büntetések kiszabásáról van szó. Ha valaki megsérti a közösségi szabályokat és normákat, akkor **szankciókkal** kell őt büntetni. Itt is az igazságos, ha valaki a bűnéért az érte járó büntetést kapja. **Kérdés: hogyan állapítsuk meg a büntetés mértékét**

úgy, hogy ne sérüljön az igazságosság követelménye?

Egy jól szervezett közösségnek ezeket a problémákat szükségszerűen meg kell oldania. Hiszen ezekkel azért találja szembe magát a közösség, mert ezek minden közösség, és főként a politikai közösségek alapvető jelenségeihez tartoznak.

Összefoglalás:

A fenti két leckében azt mutattuk meg, melyek azok a jelenségek, amelyek elválaszthatatlanul és szükségszerűen együtt járnak minden közösség kialakulásával. Ezek voltak a hatalom megjelenése, a közjó meghatározása, a szabályok és normák kialakulása, a hatalmi hierarchia kiépülése, a vezetők kijelölésének, a kötelességek és közös javak szétosztásának, valamint a disztributív és kommutatív igazságosságnak a problémája. Ezek még a kis közösségekben is megjelennek. A politikafilozófia ezen jelenségekkel foglalkozik jóval nagyobb méretekben. A politikafilozófia nemcsak leírja és elemzi ezeket a fogalmakat és jelenségeket, hanem normatív erővel is fellép: a politikafilozófia azzal a szándékkal próbálja meg leírni és megérteni a politikai közösség természetét és működését, hogy meghatározza azokat az elveket, amelyek mentén a politikai közösséget tökéletesíteni lehet.

Kérdések:

Miért jönnek létre szabályok a közösségben?

Mi a különbség a szabály és a norma között?

Miként jönnek létre hatalmi hierarchiák egy közösségben?

Miért szükségszerű az igazságosság problémájának felmerülése egy közösségben?

Mi a disztributív igazságosság?

Mi a kommutatív igazságosság?